

הלכות מכירה פרק י

א. מי שאִנְסוּהוּ עַד שְׁמַכּוּ וְלָקַח אֶת דְּמֵי הַמָּקַח, אִפְלוּ תְלוּהוּ עַד שְׁמַכּוּ מִמָּכְרוֹ מִמָּכָר, בֵּין בְּמַטְלָטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת: שִׁמְפְּנִי אֲנִסּוֹ גָמֵר וּמִקְנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדָּמִים בְּפָנֵי עֵדִים.

ב. לְפִיכָף אִם מָסַר מוֹדָעָה קֹדֶם שְׁיִמְכּוּ וְאָמַר לְשָׁנֵי עֵדִים, דַּעוּ שְׂזָה שְׂאֲנִי מוֹכֵר חֶפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שְׂזָה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שְׂאֲנִי אָנוּס הָרִי הַמִּמָּכָר בָּטֹל: וְאִפְלוּ הַחֲזִיק בָּמָה שְׁנַיִם, מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; וּמַחְזִיר אֶת הַדָּמִים.

ג. וְצָרִיכִין הָעֵדִים לִידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֲנָס, וְשֶׁהוּא אָנוּס וְדָאִי לֹא שִׁסְמָכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה שְׂאִין כְּתוּב בָּהּ וְאָנוּ הָעֵדִים יִדְעֻנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס הִיא, אֵינָה מוֹדָעָה.

ד. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמוֹכֵר אוֹ בַּעוֹשֶׂה פְּשָׁרָה. אֲבָל בְּמִתְנָה אוֹ בְּמַחִילָה אִם מָסַר מוֹדָעָה קֹדֶם הַמִּתְנָה אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ אָנוּס, הָרִי הַמִּתְנָה בָּטֹלָה: שְׂאִין הוֹלֵכִין בְּמִתְנָה אֲלֵא אַחֵר גְּלוּי דַּעַת הַנוֹתֵן שְׂאֵם אֵינוּ רוֹצֶה בְּכָל לְבוֹ לְהַקְנוֹת, לֹא קָנָה הַמְּקַבֵּל מִתְנָה; וְהַמַּחֲלִילָה, מִתְנָה הִיא.

ה. אֶחָד הָאוּנָס אֶת חֲבֵרוֹ בַּשְּׁהִכְהוּ אוֹ תְלוּהוּ עַד שְׁמַכּוּ, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שְׂאִפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, בֵּין בֵּיד גּוֹיִים בֵּין בֵּידוֹ הָרִי זֶה אֲנִס. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַר פְּרָדָס מִחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹר שְׁנַיִם, וְלֹא הִיא שְׁטֵר בֵּיד הַמַּשְׁכִּיר, וְאַחֵר שְׂאֲכָלוּ הַשּׁוֹכֵר שְׁלוֹשׁ שְׁנַיִם, אָמַר לוֹ אִם לֹא תִמְכְּרֵנוּ לִי, אֶכְבֹּשׁ שְׁטֵר שְׁכִירוֹתוֹ וְאֶטְעֵן שֶׁהוּא לְקוֹחַ בִּידִי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים שְׂזָה אֲנִס. וְכֵן כָּל כְּיוּצָא בְּזֶה.

ו. לְפִיכָף אִם תִּבְעוּ הַמַּשְׁכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ וְטָעַן שֶׁהִפְרָדָס לוֹ, וְאַחֵר כָּךְ מָסַר הַמַּשְׁכִּיר מוֹדָעָה, וְאַחֵר כָּךְ מָכַר לְשׁוֹכֵר שְׁכָפַר בּוֹ הָרִי הַמִּמָּכָר בָּטֹל: שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס; וְהֵם הָעֵדִים שְׁכָפַר בּוֹ בְּבֵית דִּין בְּפָנֵיהֶם, וְהֵם עֲדֵי הַמוֹדָעָה. וְכֵן כָּל כְּיוּצָא בְּזֶה.

ז. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּאוּנָס, שֶׁהָרִי הוּא חֲמִסָּן, מִפְּנֵי שְׁכּוּפָה אֶת הַמוֹכֵר לְמָכָר שֶׁלֹּא לְרִצּוֹנוֹ. אֲבָל הַגּוֹזֵל וְהַחֲזִיק גִּזְלָן, וְאַחֵר כָּךְ לָקַח שְׂזָה שְׂגֹזֵל אֵין הַמוֹכֵר צָרִיךְ לְמָסַר מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְבוֹת גִּזְלָה.

ח. עֲדֵי הַמוֹדָעָה יֵשׁ לָהֶם לְחַתֵּם הֵם עֲצָמָן בְּאוֹתוֹ הַמִּמָּכָר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ פְּלוּם. וְאִפְלוּ אָמַר לָהֶם בְּפָנֵי הָאוּנָס בְּרִצּוֹנִי מְכַרְתִּי בְּלֹא אֲנִס, הָרִי הַמוֹדָעָה קִיַּמְתָּ: כָּשֶׁם שֶׁאֲנִסוּ עַד שְׁיִמְכּוּ בְּלֹא רִצּוֹן, כָּךְ אֲנִסוּ עַד שֶׁאָמַר בְּרִצּוֹנִי אֲנִי מוֹכֵר.

ט. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּפָנֵיהֶם שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחֵר שֶׁמָּסַר הַמוֹדָעָה עַל כָּךְ, אֵינוּ חַיֵּב לְהַחְזִיר פְּלוּם: שֶׁהָאֲנִס אֲנִסוּ עַד שְׁיִוְדָה, וְהָעֵדִים כָּבֵר יִדְעוּ שֶׁהוּא אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בְּפָנֵיהֶם, חַיֵּב לְהַחְזִיר.

י. הָעִידוֹ עָלָיו עֲדֵי הַמִּמָּכָר שֶׁבָּטַל הַמוֹדָעָה, הָרִי הַמוֹדָעָה בָּטֹלָה; וְאִם אָמַר לְעֲדֵי הַמוֹדָעָה, הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁכָּל קִנְיָן שְׂאֲנִי לְוָקַח לְבָטַל הַמוֹדָעָה וּמוֹדָעָה דְּמוֹדָעָה שֶׁהִכָּל בָּטֹל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֲלֵא מִפְּנֵי הָאֲנָס שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקְנוֹת לְזֶה הָאוּנָס לְעוֹלָם הָרִי הַמִּמָּכָר בָּטֹל, וְאַף עַל פִּי שֶׁקֵּנּוּ מִיָּדוֹ לְבָטַל הַמוֹדָעָה עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוּ.

הלכות מכירה פרק יא

א. המקנה, בין קרקע בין מטלטלין, והתנה תנאין שאפשר לקימן, בין שהתנה המקנה בין שהתנה הקונה אם נתקימו התנאין, נקנה הדבר שהקנה; ואם לא נתקים התנאי, לא קנה. וכבר בארנו משפטי התנאים בהלכות אישות.

ב. במה דברים אמורים, בשקנה בדרך מן הדרכים שקונין בהן, והרי יש עליו לקים את התנאי. אבל אם לא קנה עתה, והתנה עמו שאם יתקים תנאי זה יקנה, ואם לא יתקים לא יקנה אף על פי שנתקים התנאי, לא קנה: שזו אסמכתא היא, שהרי סמך קנייתו לעשיית כך וכך; וכל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבד להקנותו.

ג. פיצד: המוכר בית לחברו או נתנו לו במתנה על תנאי שילך עמו לירושלים ביום פלוני, והחזיק זה בבית מעתה הרי זה קנה, כשילך עמו לירושלים באותו היום; ואם עבר אותו היום ולא הלך, לא קנה.

ד. אבל אם התנה ואמר לו אם תלך עמי לירושלים ביום פלוני, או אם תביא לי דבר פלוני, אתן לך בית זה, או אמכרנו לך בכך וכך, והלך עמו באותו היום, או הביא לו אף על פי שהחזיק בבית אחר שקים התנאי לא קנה, שזו היא אסמכתא. וכן כל פיוצא בזה.

ה. לפיכך הנותן ערבון לחברו, ואמר לו אם אני אחזר כך ערבוני מחול לך, והלה אומר ואם אני אחזר כך אכפל לך ערבונך אם חזר בו הלוקח קנה זה את הערבון, שהרי הוא תחת ידו; ואם חזר בו המוכר אין מחיבין אותו לכפל הערבון, שזו אסמכתא ועדין לא קנה.

ו. וכן מי שפרע מקצת חובו, והשליש את השטר ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני, תן לו את שטרו, והגיע זמן, ולא נתן לא יתן השליש את השטר, שזו אסמכתא היא.

ז. וכן כל התנאין שמתנין בני אדם ביניהן, אף על פי שהן בעדים ובשטר, אם יהיה כך או אם תעשה כך אתן לך מנה או אקנה לך בית זה, ואם לא יהיה או אם לא תעשה לא אקנה לך ולא אתן לך אף על פי שעשה או שהיה הדבר, לא קנה: שכל האומר אם יהיה או אם לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה.

ח. כל האומר קנה מעכשו אין פאן אסמכתא כלל, וקנה: שאלו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשו. פיצד: אם באתי מכאן ועד יום פלוני, קנה בית זה מעכשו, וקנו מידו על כך הרי זה קנה, אם בא בתוך הזמן שקבע. וכן כל פיוצא בזה.

ט. מי שמכר חצרו או שדהו, ופרש בשעת מכירה שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני, או מפני המטר שנמנע, כדי לקנות חטים בדמי חצרו הרי זה כמוכר על תנאי.

י. לפיכך אם ירד המטר אחר שמכר, או באו חטין והוזלו, או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ, או שלא נסתיע לעלות או

לקנות החטים הרי זה מחזיר אותן הדמים, ותחזור לו קרקעו:
שהרי פרש שאינו מוכר אלא לעשות דבר פלוני, והרי לא
נעשה. וכן כל כיוצא בזה.

יא. אבל המוכר סתם אף על פי שהיה בלבו שמפני כך וכך הוא
מוכר, ואף על פי שמראין הדברים שאינו מוכר אלא לעשות
כך וכך, ולא נעשה אינו חוזר: שהרי לא פרש; ודברים שבלב,
אינן דברים.

יב. מי שהקנה לחברו, והתנה עליו על מנת שתתן מקח זה או
תמכרנו לפלוני אם מכרו או נתנו לאותו פלוני, קנה; ואם לא
קים התנאי ומכרו לאחר, או שלא מכרו ולא נתנו בזמן שקבע
לו לא קנה. וכן המוכר או הלוקח שהתנה שיחזיר לו המקח
בזמן פלוני, או כשיתן לו המעות הרי הממכר קים, ויחזיר
כשהתנה.

יג. מכר קרקע לחברו, והתנה המוכר ואמר ללוקח, כשיהיה
לי מעות, תחזיר לי קרקע זו הרי הפרות שלמוכר. מכר סתם,
ואמר לו הלוקח מדעתו, כשיהיו לך מעות, תביאם לי ואני
אחזיר לך קרקע זו הרי התנאי קים, והלוקח אוכל פרות; ואין
בזה אבק רבית, שהרי מדעתו חייב עצמו בתנאי זה.

יד. מעשה באשה ששלחה ראובן לקנות לה חצר משמעון
שהיה קרובה, ואמר שמעון המוכר לראובן השליח, אם יהיו
לי מעות תחזיר לי פלונית קרובתי קרקע זו, והשיבו ראובן
ואמר לו אתה ופלונית קרובים כמו אחים, כלומר, הדבר
קרוב שהיא תחזיר לך ואינה מקפדת על זה. ובא מעשה לפני
חכמים ואמרו, הרי זה השליח לא קנה כלום, שהרי לא סמכה
דעתו שלקרוב זה על דברי השליח, מפני שלא השיבו תשובה
ברורה; ונמצא שלא גמר, ולא הקנה. וכן כל כיוצא בזה.

טו. אסמכתא שקנו מידו עליה בבית דין חשוב, הרי זה קונה;
והוא, שיתפס זכותיו בבית דין; והוא, שלא יהיה אנוס.

טז. פיצד: הרי שהתפס שטרו או שוכרו בבית דין, וקנו מידו
שאם לא בא ביום פלוני ינתן שטר זה לבעל דינו, והגיע היום,
ולא בא הרי אלו נותנים; ואם עכבו נהר או חלי מלבוא, לא
יתנו. וכן כל כיוצא בזה: והוא, שיהיה בבית דין חשוב.

יז. המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל אף על פי שלא
היה חייב לו כלום, הרי זה חייב: שדבר זה כמו מתנה הוא, ואינו
אסמכתא.

יח. פיצד: האומר לעדים היו עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה,
או שכתב לו בשטר הריני חייב לך מנה, אף על פי שאין שם
עדים, או שאמר לו בפני עדים הריני חייב לך מנה בשטר, אף
על פי שלא אמר אתם עדי הואיל ואמר בשטר הרי זה כמי
שאמר היו עלי עדים, וחייב לשלם: אף על פי ששניהם מודים
והעדים יודעים, שלא היה לו אצלו כלום שהרי חייב עצמו,
וגמר ושתעבד עצמו כמו ששתעבד הערב. וכזה הורו רב
הגאונים.

יט. חייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שאמר הריני חייב
לזון אותך או לכסותך חמש שנים אף על פי שקנו מידו, לא
נשתעבד: שזו כמו מתנה היא, ואין כאן דבר ידוע ומצוי שננתנו

במתנה. וכן הורו רבותי. ומפני מה פוסק עם אשתו שיהיה זן את בתה, חייב לזונה מפני שפסק בשעת נשואין, והדבר דומה לדברים הנקנין באמירה.

ב. פשהיו חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא, כך היו עושין: קונין מזה שהוא חייב לזה מאה דינרין; ואחר שיתייב עצמו, קונין מבעל חובו שכל זמן שיהיה כך או שיעשה כך, הרי החוב הזה מחול לו מעכשו, ואם לא יהיה או לא יעשה, הריני תובעו בממון שחייב עצמו בו. ועל דרך זה היינו עושין בכל התנאין שבין אדם לאשתו בשדוכין, ובכל הדברים הדומין להם.

הלכות מכירה פרק יב

א. אסור למוכר או לקונה להונות את חברו, שנאמר "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך אל-תונו, איש את-אחיו" (ויקרא כה, יד). ואף על פי שהוא עובר על לא תעשה, אינו לוקה, מפני שנתן להשבון; ובין שהונה במזיד, בין שלא ידע שיש במכר זה הונאה חייב להשיב.

ב. כמה תהיה ההונאה ויהיה חייב להשיב, שתות בשוה. כיצד: הרי שמכר שוה ששה בחמשה, או שוה ששה בשבעה, או שוה חמשה בששה, או שוה שבעה בששה הרי זו הונאה; ונקנה המקח, וחייב המונה להחזיר את ההונאה כלה למתאנה.

ג. היתה ההונאה פחות מזה בכל שהוא, כגון שמכר שוה ששים דינר בחמשים דינר ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום: שכל פחות משות, דרך הכל למחל בו.

ד. היתה ההונאה יתרה על שתות בכל שהוא, כגון שמכר שוה ששים בחמשים פחות פרוטה בטל המקח, והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל; אבל המונה אותו אינו יכול לחזר אם רצה זה וקבל, אף על פי שבטל המקח.

ה. אין המונה חייב להחזיר, עד שתהיה ההונאה יתר על פרוטה; היתה פרוטה בשוה אינו מחזיר, שאין הונאה לפרוטות.

ו. עד מתי יהיה לו לחזר ולתבע ההונאה, או לבטל המקח עד כדי שיראה לתגר או לקרובו. ואם שהה יתר על זה אפלו לקח שוה מאה במאתים, אינו חוזר.

ז. כמה דברים אמורים, בלוקח, שהרי המקח בידי ומראהו. אבל המוכר חוזר בהונאה לעולם; ואין צריך לומר בבטול מקח, שאינו יודע דמי זה שמכר עד שיראה כמותו שנמכר.

ח. לפיכך אם היה המקח דבר שאין במינו שנוי והוא כלו שוה, כגון הפלפלין וכיוצא בהן הרי זה אינו חוזר, אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד. וכן אם נודע שבא לידי בממכרו, וידע שטעה ולא תבע אינו יכול לחזר ולתבע, שהרי מחל.

ט. כשם שהונאה להדיוט כך הונאה לתגר, אף על פי שהוא בקי. וכשם שהונאה בפרות ובבהמה, כך יש הונאה במטבעות. כיצד: הרי שהיה דינר זהב בארבעה ועשרים דינר שלכסף,

וְצִרְפָּה בְּעֶשְׂרִים דִּינָר, אוֹ בְּשִׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים הָרִי זֶה מַחְזִיר אֶת
הַהוֹנָנָה; הִיָּה יֵתֵר עַל זֶה, בָּטֹל הַצְרוּף; פְּחוּת מִכָּאן, מְחִילָה.

י. וְכֵן אִם הִיתָה הַסֵּלַע חֲסֵרָה שְׁתּוּת, וְהָיוּ מוֹצִיאִין הַסֵּלַעִים
בְּמִנְיִן לֹא בְּמִשְׁקָל מַחְזִיר הַהוֹנָנָה.

יא. עַד מָתִי יֵשׁ לוֹ לְהַחְזִיר הַדִּינָר אוֹ הַסֵּלַע בְּכָרִים, עַד כְּדִי
שְׂרָאָה לְשַׁלְּחָנִי. בְּכָפָרִים שְׂאִין הַשְּׁלַחָנִי מְצוּי שָׁם, יֵשׁ לוֹ
לְהַחְזִיר עַד עֲרֵבִי שְׁבֻתוֹת: שְׂאִין מִכִּיר הַסֵּלַע וְחֲסֻרוֹנָה וְדַמְיָה
אֵלָא שְׁלַחָנִי.

יב. וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר סִפְרִים, אוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמִרְגָּלִיּוֹת שֵׁישׁ
לְלוֹקַח לְחִזּוֹר, עַד כְּדִי שְׂרָאָה אוֹתָם לְתַגְרִים הַבְּקִיָּאִים בְּהֵן בְּכָל
מָקוֹם שֶׁהֵן: שְׂאִין הַכָּל בְּקִיָּאִים בְּדָבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ אִם לֹא
הָיָה מִכִּיר בְּאוֹתָהּ הַמְדִּינָה, וְהוֹלִיךְ הַמָּקָח לְמָקוֹם אֲחֵר, אוֹ
שָׁבָא הַבְּקִי לְאַחֵר זְמַן מְרַבָּה, וְהוֹדִיעּוּ שְׁטַעָה הָרִי זֶה חוֹזֵר.

יג. הַנּוֹתֵן סֵלַע חֲסֵרָה לְחִבְרוֹ אִם הָיָה מִכִּירָה, אִפְּלוּ לְאַחֵר שְׁנַיִם
עָשָׂר חֹדֶשׁ הָרִי זֶה מַחְזִירָה; וְאִם הָיָה אִפְשָׁר לְהוֹצִיאָה עַל יְדֵי
הַדַּחֲק אֵינּוּ יָכוֹל לְהַחְזִירָה לְאַחֵר זְמַן, אֵלָא אִם כֵּן קִבְּלָהּ מִמֶּנּוּ
בְּמִדַּת חֲסִידוֹת.

יד. הַמוֹכֵר לְחִבְרוֹ שׁוּוֹה אַרְבַּע בְּחֻמָּשׁ, שֶׁהָרִי הַמָּקָח בָּטֹל כְּמוֹ
שְׁבָאֲרָנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהִרְאוֹתוֹ לְתַגֵּר אוֹ לְקְרוֹבוֹ, עַד שֶׁהוֹקֵר
וְעָמַד בְּשִׁבְעָה לוֹקַח יָכוֹל לְחִזּוֹר בּוֹ, וְלֹא הַמוֹכֵר: שֶׁהָרִי הַלּוֹקַח
אוֹמֵר לְמוֹכֵר אֵלּוּ לֹא הוֹנֹתָנִי, לֹא הִיִּיתָ יָכוֹל לְחִזּוֹר, וְעַתָּה
שֶׁהוֹנֹתָנִי תַחֲזוֹר, הִיאֵךְ יִהְיֶה הַחוּטָא נִשְׁכָּר.

טו. וְכֵן מוֹכֵר שְׁמֹכֵר שׁוּוֹה חֲמֵשׁ בְּאַרְבַּע, וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלוֹשׁ
מוֹכֵר יָכוֹל לְחִזּוֹר בּוֹ, וְלֹא לוֹקַח: שֶׁהָרִי אוֹמֵר הַמוֹכֵר לְלוֹקַח,
לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנֹתָנִי תַחֲזוֹר בִּי.

טז. הַמוֹכֵר שׁוּוֹה חֲמֵשׁ בְּשֵׁשׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהִרְאוֹת עַד שֶׁהוֹקֵר
וְעָמַד בְּשִׁמוֹנָה הָרִי הַמוֹכֵר חַיֵּב לְהַחְזִיר הָאֲחַת שְׁלֵהוֹנָנָה: שֶׁהָרִי
נִקְנָה הַמָּקָח, וְחַיֵּב לְהַחְזִיר; וּכְשֶׁהוֹקִיר, בְּרִשּׁוֹת לוֹקַח הוֹקִיר.

יז. וְכֵן אִם מֹכֵר שׁוּוֹה שֵׁשׁ בְּחֻמָּשׁ, וְהוֹזִלוּ וְעָמְדוּ עַל שְׁלוֹשׁ הָרִי
הַלּוֹקַח חַיֵּב לְהַחְזִיר סֵלַע אֲחַת שְׁלֵהוֹנָנָה, שֶׁהָרִי נִקְנָה הַמָּקָח
וּבְרִשּׁוֹת הַלּוֹקַח הוֹזִל.